

enim heretica evertit omnino aedificium; doctrina etiam contra bonos mores destruit formam, quae est charitas; et ideo qui talem doctrinam praedicant, nec superaedificare dici possunt, nec salvari per ignem, sed omnino condemnari, quantum est ex vi talium operum. Est ergo sermo de indigna doctrina, id est, vana et inutili, quae superaedificatur quidem a Doctore, sed non auget, imo impedit potest incrementum aedificii; tamen, quia ex suo genere hoc non est peccatum mortale, ideo non impedit quin pro aliis operibus merces rependatur per ignem.

21. Diversitas autem inter has expositiones ab illis verbis sumenda est: *Ut sapiens architectus fundamentum posui, alius autem superaedificat.* Illud enim relativum, *alius*, potest referri ad quemcunque alium a Paulo, qui superaedificet fundamento ab ipso posito. Potest autem superaedificare et ipsem fidelis, qui a Paulo vel ab alio ministro Evangelii ad Christi fidem et dilectionem conversus fuit; nam postea unusquisque suis cogitationibus, verbis et operibus superaedificat supra fundatum possum. Potest item superaedificare quilibet alias praedicator, ut per se constat. Juxta illius ergo verbi intelligentiam cetera accommodanda sunt, ut procedant dictae expositiones; nec ex textu satis clare constat, quis illorum superaedificantum referatur, an vero Paulus indifferenter fuerit locutus de quoque superaedificantem, quod certe probabile est. Et saltem quantum ad rem ipsam spectat, utrumque verum est, et parum ad praesens institutum refert, quod uno vel alio modo exponatur, dummodo constet Paulum loqui de venialibus culpis, quod in extrinseco superaedificatore jam exposuimus; in intrinseco vero seu in ipso homine operante constat, quia dici non potest superaedificare mortalia peccata; illa enim evertunt aedificium, quia licet non tollant fidem absolute, tollunt saltem vitam ejus, et tollunt Christum ex cordibus, licet non tollant ab intellectu. Paulus autem loquitur de hominibus ita fundatis in Christo, ut digni sint mercede ac præmio, si recte operentur, atque adeo de fundatis in Christo per fidem vivam, quales credebat esse Corinthios, ad quos scribebat. Quæ fuit expositio August., lib. de Fide et operibus, cap. 4, tom. 4, et lib. 21 de Civit., c. 26. Ac propterea in hac enumeratione operum nullam facit Apostolus mentionem peccatorum mortalium, quia illa non superaedificantur, cum destruant aedificium, nec de sic

operante dicit: *Salvus erit per ignem*, sed: *Qui templum Dei violaverit, destruet illum Deus*, 1 Corinth. 3. Unde ad id quod objicitur, quia etiam peccata venialia non superaedificantur, respondetur: licet non superaedificantur formaliter ipsi aedificio gratiae, quia non augent illam, superaedificantur personæ habenti et retinenti gratiam; et ideo diversa est ratio.

Quid per ignem in illo Pauli loco significetur.

22. Sed adhuc superest difficultas, quid per ignem in illis ultimis verbis intelligatur; hinc etiam maxime pendet efficacia hujus probationis. Non enim videtur posse significari aliquis purgatorius ignis vitæ futuræ. *Uniuscujusque enim opus quale sit, ignis probabit*, inquit Apostolus; at constat bona opera non esse probanda per ignem purgatorii; non est ergo ibi sermo de purgatorio igne. August. ergo in locis nuper citatis, et lib. de Fide et symb., cap. 16, quem Gregorius citato loco imitatur, hunc locum intelligit de igne tribulationis. Quod si objicias, quia hoc igne tam boni quam mali ura solent et affligi, imo frequentius illum patiuntur justi qui aurum, etc., superaedificant, quam alii qui foenum, etc. Respondebitur concedendo assumptum, neque id esse contrarium intentioni Pauli, sed consentaneum, cum dicat, utrosque esse per ignem probandos. Differentia ergo est, quod viros perfectos ita utrū tribulatio, ut licet eorum corpora patiantur, opera tamen integra manent, et Deo placita. Imperfecti vero ita affliguntur, ut et opera eorum imperfecta et inutilia appareant, in quo magnum detrimentum patiuntur. Vel aliter, juxta mentem ejusdem Augustini, boni et perfecti dum in his temporalibus rebus patiuntur, non solum non contristantur de illorum amissione, verum potius gaudent, eorumque opera semper manent integra, quia amorem suum non in his rebus, sed in Deo collocarunt; at imperfecti dum in his rebus patiuntur, contristantur valde, quia ea immoderate amat, et non sine dolore amittitur, quod cum amore possidetur; et nihil minus per hunc ignem salvantur, quia, licet doleant, fundamentum tamen non amittunt, nec a Dei amore recessunt; unde fit ut diversa ratione utrique transeant per hunc ignem, perfecti ad probationem et augmentum mercedis, imperfecti vero ad purgationem, et ut eis tollantur impedimenta salutis.

23. *Expositionem Aug. verbis Pauli non*

esse accommodatam. — Hæc expositio continet bonam doctrinam, non tamen videtur verbis et contextui posse satis accommodari. Et primum si intelligamus Paulum loqui de praedicatoribus et doctoribus Evangelii, qui in doctrina sua superaedificant aurum vel lignum, etc., nullo modo potest illa expositio adaptari. Deinde secundum aliam expositionem, verba illa: *Dies Domini declarabit*, non possunt commode intelligi nisi de die judicii, vel generalis, vel particularis; hoc enim significat illa locutio juxta communem phrasim Scripturæ. At vero juxta dictam expositionem necesse est intelligere, per diem Domini, quemcunque diem tribulationis hujus vitæ, quod usitatum non est. Et præterea, si Paulus loqueretur de tribulationibus hujus vitæ, non potuisset absolute promittere: *Salvus erit per ignem*, id est, per tribulationem; multi enim imperfecti in tribulatione deficiunt et graviter labuntur, quia illa quæ amabant amittunt. Alii vero adhuc per tribulationes non satis purgantur. Et ideo, etiamsi quis velit hanc expositionem sustinere, non potest solas tribulationes hujus vitæ intelligere, et omnino purgatorium ignem excludere. Nam tribulationes hujus vite non semper purgant perfecte has leves maculas. Et ideo etiam ipse Augustinus, serm. 41 de Sanctis, dixit hæc peccata leviora in hoc seculo purgari per tribulationes, *ut in futuro, ille purgatorius ignis aut non inveniat, aut certe parum inveniat quod exurat.*

24. *Alia expositio verbi per ignem.* — *Rejicitur.* — In universalis iudicio duplex ignis futurus. — Alii ergo locum hunc exponunt de igne conflagrationis; putant enim diem illum Domini, de quo Paulus loquitur, esse diem iudicii universalis, quia de illo ad litteram verum est illud: *Quia in igne revelabitur.* Hanc expositionem habet Chrysost., hom. 6 ad Popul. Sed revera vel non est propria, vel non est adæquata huic loco. Nam Paulus vel non loquitur de illo igne, vel saltem non de illo solo, sed in universum de igne puniente et purgante justos a levibus maculis in fine hujus vite. Ut hoc autem clarius intelligatur, recolere necesse est duplēcēm ignem futurum in ultimo et universalis iudicio: unum post peractum iudicium ad mundum innovandum, qui proprie dicitur ignis conflagrationis, et de hoc non potest hic locus Pauli intelligi, quia ille nec declarabit, nec purgabit opera justorum; jam enim erunt declarata, et digna merces vel pena eis erit retributa; alium

posita. Nam hic ignis divina sententia omnes tam justos quam peccatores, omniaque eorum opera probabit, eaque opera dieuntur in hoc igne manere, quae ab illa sententia probantur, ideoque talia opera mercede afficiuntur. Ea vero opera dicuntur hoc igne comburi quae reprobantur, et tunc dicitur persona detrimentum pati, quia sua opera amittit, et pœnam potius quam premium propter illa mereri intelligit. Est ergo expositor hæc apparens.

26. *Objecio contra hanc expositionem.* — *Solutio.* — Unum vero illi obstat, quia vel tollit efficaciam hujus testimonii ad ostendendum purgatorium, vel necesse est, *ignem*, in his prioribus verbis, et in illis posterioribus *salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, non eodem modo sumi, quod videtur inconveniens. Sequela patet; nam si eodem modo sumatu illa vox, solum habetur ex ultima sententia Pauli, eum qui superadificat lignum, etc., sicut fieri quasi per ignem, id est, quasi per sententiam judicis, quæ ad instar ignis consumet talia opera, et quasi in nihilum redigat, unde non satis colligitur purgatorium. Ad hō vero responderi potest ex Cajetan. ignem quidem significare examen divini judicij in alia vita, et simul etiam significare pœnam in hujusmodi judicio inflictam, quia non est inconveniens ut et rem et effectum ejus significet, unum proprie, alterum per translationem; neque etiam est incommodum, ut in discursu ejusdem capituli in utraque significatione vox sumatur, quando ex ipso contextu constat metaphora seu diversus usus vocis. Sic autem est in præsenti, nam prius dicitur omnia opera probanda esse igne; manifestum autem est opera non esse materiam ignis materialis; cogimur ergo ibi ignem metaphorice interpretari; non est autem in illo ultimo die futurum aliud aliud commune bonis et malis operibus, quo utraque probentur, nisi divinum judicium et examen; illud ergo recte intelligimus per ignem metaphorice significari. Peccata autem venialia comburi hoc igne, nihil est aliud quam inutilia declarari, et digna pœna; cum ergo mutatur sermo de operibus, et dicitur salvum fore per ignem, recte exponimus fieri transitum ad pœnam ex tali judicio resultantem, quam patientur in alia vita, qui cum his levibus culpis decedunt; significat ergo purgatorium pœnam. Est ergo expositor hæc probabilis.

27. *Turrian.* — *Alia expositor verbi, ignis probabit.* — *Rejicitur.* — Longe vero aliter

Turrian., lib. 4 contra Magdeburg., cap. 13, respondet bona et mala opera probari per ignem poenalem (ut sic dicam), non vero per eundem ignem, sed bona per ignem purgatorii, mala per ignem inferni; nam de utroque vult loqui Paulum hoc loco, ac propterea indefinite dixisse: *Uniuscujusque opus, quale sit, ignis probabit.* Nam si opus fuerit aurum, argenteum et lapis pretiosus, etiam illud probabit ignis, ut si quas minutæ habet sordes admistæ, illas expurget, juxta illud Malach. 3: *Sedebit confans et emundans argentum, etc.* Si vero opus fuerit lignum, stipula, etc. (per quæ mortalia peccata intelligit), probabit, seu reprobabit illa ignis inextinguibilis, hoc enim modo exuret illa opera; et hoc est *detrimentum*, quod Paulus ait passurum eum qui hæc operatur, scilicet, detrimentum salutis æternæ. Quapropter verba illa ultima, *Salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, non putat referenda ad ea quæ proxime præcesserunt, sed ad illa, *Si cuius opus manserit, mercedem accipiet*, per hyperbaton. Hæc vero ~~expositio~~ sicut est singularis, ita mihi videtur parum verisimilis. Primo, quia incredibile mihi est, Paulum eum ait: *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem*, non referre eum cuius opus arserit, de quo proxime locutus fuerat, sed eum cuius opus manserit, de quo sermo præcesserat; tum propter relativum, *ipse*, quod secundum planum contextum refert personam proxime præcedentem; tum propter conjunctionem, *autem*, quæ non bene construitur cum priori persona, scilicet, *mercedem accipiet, ipse autem salvus erit*; potius enim dicere debuisse, *ipse enim salvus erit*; tum propter illa verba, *Quasi per ignem*; nunquam enim Paulus significavit, eum qui aurum, etc., superadificat, esse dignum aliqua pœna; neque enim sic operans esse potest dignus illa; nam si minutæ sordes miscet, ut sic non superadificat aurum, etc.; alias non debuisse absolute dicere Paulus, sic superadificantem, solum argentum, aurum et pretiosos lapides superadificare, nullumque ejus opus arsurum, nec detrimentum aliquod passurum, sed omnino mercedem accepturum. Tum denique, quia fere tota illa expositor voluntaria est; quid enim nos cogit *ut per lignum, fænum et stipulam*, mortalia peccata intelligamus, cum nec metaphora vocum, nec contextus verborum, nec Sanctorum expositor nos cogat? quid ut dicamus detrimentum pati esse in æternum damnari? nonne etiam carere fructu talium ope-

rum, et mercedis loco ignem purgatorii experiri, magnum detrimentum est? Tandem verisimile satis est, loqui Paulum de Doctribus Ecclesiæ superadificantibus vel aurum, vel lignum, etc., quibus nullo modo accommodari potest illa expositor; vel si loquatur de omnibus fidelibus, loquitur de fundatis in Christo per fidem vivam; et ideo expositor illa nullo modo probari potest.

28. *Totum locum Pauli intelligendum esse de vero et proprio igne, vera resolutio.* — Dicamus igitur tandem, totum hunc locum intelligi de igne vero et proprio, in quo Dominus, vel dies Domini revelandus dicitur, vel quia in die judicij universalis verus ignis antecedet adventum Judicis, 2 ad Thess. 1, vel etiam quia in judicio particulari per ignem ostendet severitatem justitiae suæ; nam hoc etiam est in igne revelari. Nec enim tunc veniet Dominus corporali et visibili præsentia, ut ille ignis antecessurus sit, vel ut in specie visibili in igne reveletur, sed veniet per intellectualem manifestationem, per quam ostendet quomodo opera per ignem probanda aut punienda sint; et ideo in igne revelabitur. Rursus omnia opera dicuntur per ignem probanda, non quia omnia illa, seu qui ea operati sunt, in ignem sint mittendi, ut in eo probentur; sed quia ignis ille positus est ad purgandas sordes operum; et ideo quando ignis ille nullo modo attingit opera nec personam, satis probat et testimonium præbet bonitatis et perfectionis talium operum; quando vero necesse est ingredi ignem ut opera purgantur, tunc sordida esse probantur. Sicut si inter homines esset constitutum judicium de aliquo crimine, et paratus ignis ad eos comburendos qui rei esse convincerentur, judex ad tribunal ascendens dici recte posset in igne apparere, et qui innocentes inventi essent dicerentur per ignem probari, etiamsi flamma eos non attigisset. Sic igitur in præsenti dicuntur omnes per ignem probari, quia omnes examinantur, an indigeant purgatorio igne, et qui illum omnino evadunt, omnino puri esse probantur. Quæ expositor sumi potest ex Ambr., in Psalm. 118, Enarr. in 3 Octonar., in prine., et in 20 Octonar., circa illa verba, *Vide humilitatem meam*. Tandem indicat Rupert., l. 3 in Gen., c. 32. Sic etiam dixit Lactan., lib. 7, c. 21, Deum igne esse examinaturum omnes justos, sed quos (ait) plena justitia et maturitas virtutis incoverit, ignem illum non sentient, etc. Declaratur denique hoc optime ex historia quam

Tertia ostensio ex Conciliis.

29. Antiqua Concilia sub expresso nomine purgatorii vel pœnarum ejus, pauca de illo dixerunt, quia veritas hæc tunc controversa non erat; tamen dum docent orandum esse, et suffragia esse pro defunctis offerenda, hanc veritatem supponunt; illa vero referunt infra agentes de suffragiis. Posteriora vero Concilia, in quibus vel cum Græcis, vel contra novos hæreticos res hæc tractata est, expresse eam definunt, ut patet ex Concilio Florentino, in litteris unionis, et in Trid., sess. 6, can. 30, et Decret. de Purgatorio, et sess. 22, c. 2, et can. 4, ubi dicitur esse Apostolicam traditionem offerendi sacrificium pro defunctis in Christo nondum plene purgatis.

Quarta probatio ex Patribus et traditione.

30. Multa ex Patribus supra commemoravimus inter exponenda Scripturarum testimonia, quæ hic repetere necesse non est; videantur potissimum quæ adduximus circa locum Pauli 1 Cor. 3. Estque etiam insignis locus apud Cyprianum, epist. 52, et ibi Pamel. alia refert. Suntque notanda verba quæ habentur nomine Hieronymi in id Prov. 11: *Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes: Notandum (ait) quod etsi impiis post mortem spes venia non est, sunt tamen qui de levioribus peccatis, cum quibus obligati defuncti sunt, post mortem possunt absolviri, vel pœnis castigari, vel suorum precibus et eleemosynis, Missarumque celebrationibus.* De quibus optimè etiam loquitur epist. 26 ad Pamach. Receteque consentit doctrina ejusdem Hieron., Dialog. 1 contra Pelag., aliquantulum a principio, distinguens levia peccata a gravioribus, et dicentis levia peccata, quæ ferula sufficienter puniuntur, non esse gladio vindicanda. Ex Aug. addi possunt quæ tradit lib. 2 contra Manich., c. 20, in fine, ubi ait: *Qui agrum non coluerit, et spinis eum opprimi permiserit, habet in hac vita maledictionem terræ suæ, et post hanc vitam habebit vel purgatorium ignem, vel pœnam æternam.*

Idem lib. 21 de Civit., c. 24, 26 et seq., et Enarrat. in Ps. 37, in princ., et ser. 48 ad Fratres in Eremo, et lib. de Ver. et fals. poenit., c. 18, et quæ docet de suffragiis in Quæstionib. ad Dulcitum; q. 2, ser. 32 de Verb. Apostoli, ser. 44 ad Fratres in Eremo, et lib. 9 Confess., c. 41. Hæc namque due quæstiones de purgatorio et de suffragiis ita conjunctæ sunt, ut ex posteriori assertione prior illa necessario sequatur, ut notavit Isidor., lib. de Divinis officiis, c. de Sacrificio, et est per se notum, quamvis e contrario ex positione purgatorii non statim inferatur suffragiorum valor, ut infra videbimus. Gregorius item de suffragiis pro defunctis multa habet lib. 2 Dialog., c. 23, et lib. 4, per multa capita; tamen cap. 25 dicit aperte, animas perfectas statim evolare in cœlum, imperfectas vero, licet justas, prius detinere in quibusdam mansionibus. Quas mansiones esse purgatorium declarat cap. 39, et in Psal. tertio de Pœnit., initio, et libro 2 in 4 Reg., cap. 3, in fine.

31. Praeterea Hilarius in id Psal. 118: *Congupit anima mea desiderare, etc.*, in Octonar. 3, ait: *Purgatorium vocat indefessum ignem, in quo gracia sustinentur supplicia, per quæ animæ a peccatis expiantur.* Manifestum enim est non posse hoc dici de igne inferni; nam per illius supplicia non expiantur peccata, sed perpetuo vindicantur. Unde exemplum adhibet in verbo otioso, de quo rationem sumus reddituri in die judicii. Sic etiam Beda, in Psal. 37, in principio, dicit, esse ignem purgatorium, in quo leviora peccata justorum expiantur, et de illo intelligit verba illa, *Nec in ira tua corripias me*, dicens vereri illam correptionem in ira, quia gravior est omnibus hujus vitæ pœnæ. Unde in id Marc. 3: *Ille vos baptizabit Spiritu Sancto et igne*, ait aliquos justos in hac vita baptizari Spiritu Sancto, in sequenti vero, igne purgatorii; de quo etiam multa habet lib. 3 Histor. Anglie., c. 49, et lib. 5, cap. 43, ubi nonnullas revelationes refert ad animas purgatorii pertinentes, quæ in aliis etiam historiis et Sanctorum legendis passim inveniuntur. Et præsertim legi potest Gregor. Turonen., lib. de Gloria confessor., c. 5, et Rhaban., lib. 2 de Institut. cleric., c. 44. Et hoc satis confirmat commemoratione solemnis defunctionum, quam Ecclesia celebrat post festum Sanctorum omnium, quam ex divina revelatione incepisse aliqui referunt. Rursus in eamdem sententiam Petr. Dam., ser. 2 de

S. Andrea dixit, quidquid nobis in hac vita de poenitentia fructibus defuerit, in purgatoriis ignibus esse perficiendum. Multa etiam referri solent ex Euseb. Emis., hom. 3 de Epiph., quæ deest in ejus operibus, quæ videre potui; plura etiam habet Bern., ser. 63 et 66 in Cantic., et ser. de Obitu Humbert.; Lact., lib. 7, c. 21 et sequentibus; Hugo de S. Vict., lib. 2 de Sacram., p. 14, c. 39.

32. Apud Gregorium item Nyssenum, oratione Infant. qui præmature arripiuntur, haec verba leguntur: *Subibit actæ vite judicium, accipiet pro merito retributionem et compensationem, vel igni purgata, juxta Evangelii verba, vel in rore benedictionis refrigerata atque refocillata.* In quibus obscurum est quem locum Evangelii indicet, cum ait, *juxta Evangelii verba*; nam in Evangelio nullus invenitur locus in quo dicatur, animas alias igne purgatas, accepturas meritorum retributionem. Quidam Scholiastes ait Nyssenum citare parabolam de Divite et Lazaro, Luc. 16, et verba illa, *vel igne purgata*, propter divitem fuisse dicta. Juxta quam expositionem de igne inferni hic locus intelligendus est; nam certum est divitem illum in inferno esse. At quomodo potest ignis inferni dici purgare animas, quas ita affligit ut nunquam mundet? Præsertim cum Gregorius dicat, animam, quæ igne purgatur, postquam purgata fuerit, accepturam meritorum retributionem. Dicendum ergo puto, Evangelii nomen pro toto Testamento novo fuisse usurpatum, quod inusitatum non est, ut noster Salmeron in Prolegomenis, et alii annotarunt. Confirmaturque optime hoc testimonium ex alio ejusdem Nysseni, in orat. ad Dornicent., longe post medium, dicentis, ordinasse Deum ut homo post peccatum in multis laboribus et calamitatibus versaretur, ut ipsa experientia doctus, ad primam beatitudinem recurreret: *Omni vitiosa affectione remota, vel in hac vita per sobriam et attentam vivendi rationem ac philosophiam, vel post transmigrationem ab hac vita per purgatorii ignis fornacem expurgatus.* Et in eadem rursus oratione de Infantibus, versus finem, habet hæc verba: *Quicunque divinam potentiam considerat, is plane animadvertis, quod etiam illum, qui ad eum modum improbitatis progressus sit, longi cujusdam temporis circuitu, per idoneam purgationem atque expiationem, ordini eorum qui servantur, restituere possit.* Ubi licet de possibili loquatur, videtur tamen de illa potestate locui, qua Deus secundum ordinariam

legem uti soleat; quod ergo ait posse Deum iniquissimum quemque hominem per diuturnam purgationem salvare, intelligentum est, dando illi prius in hac vita veram suorum peccatorum poenitentiam.

33. Ex Basilio etiam aliquid supra adduximus. Idem vero, in cap. 9 Isaiae, circa verba illa, *Ut grumen siccum vorabitur ab igne* (ut ipse legit): *Si per confessionem (ait) detexerimus peccatum, jam succrescens grumen arefecimus, dignum plane quod depascatur ac devoret purgatorius ignis.* Ex Gregorio etiam Nazian., orat. 9, in fine, afferri possunt hæc verba: *In altero ævo igni fortasse baptizabuntur*, etc. Sed plane loquitur de hæreticis qui resipiscere nolunt; satis vero improprie ignis ille baptismus appellatur, cum non mundet, neque ad hoc institutus sit. His addi potest antiquus P. Diadoch., lib. de Perf. spir., c. 100, ubi purgatorium ignem, judicium ignem appellat. Quem locum de igne purgatorii citat, et interpretatur S. Maximus Confessor, in Responsis de obscurioribus locis S. Scripturæ ad Thalassion., ut refertur in 5 tom. Bibliothecæ sanct., in præfatione ad prædictum lib. Diadochi. Denique Plato apud Eusebium, lib. 12 de Preparat. evang., c. 3, purgatorium post hanc vitam agnovit: *Purgantur autem (inquit) quicunque curabiliter peccarunt, doloribus, et hic vivi, et apud inferos mortui; non enim aliter possibile est impressus vitiorum detergi maculas.* Quam sententiam Eusebius ipse valde commendat, et ex divinarum Scripturarum lectione Platonem illam didicisse affirmat.

Ratione ostenditur eadem veritas.

34. *Primum principium unde purgatorium colligitur.* — Nonnulla sunt principia, et secundum fidem certa, et naturali rationi maxime consentanea, ex quibus ratio hujus veritatis petenda est. Primum est dari quedam peccata venialia, digna quidem pœna apud Deum, sed non æternam. Hæc veritas ex professo tractanda est et probanda in 1. 2, q. 72 et 89. Nunc vero satis constare nobis potest testimonialis Scripturæ adductis, adjunctis expositionibus et sententiis Patrum, quas etiam tractavimus; et videri præterea potest Augustin., lib. 15 de Civit., cap. 17, et in Enchirid., c. 68 et 70, et lib. 83 Quæst., in 26, et de Natura et grat., cap. 38. Ex hoc ergo principio optime colligitur posse hominem esse justum, et habere aliquam culpam, ratione cuius sit reus alicuius pœnæ; unde consequenter fit

respondent, minus male dicerent, illum vehementer dolorem dari justo in fine vitae, prius tamen quam anima separaret a corpore. Sed hoc etiam est omnino improbabile, quia gratis et sine promissione dictum est contra universalis Ecclesiae sensum et contra experientiam, maxime in repentinis mortibus, ut dictum est.

36. *Tertium principium.*—Addendum vero est tertium principium, nimurum, ad divinæ justitiæ æquitatem pertinere, ut nemini præmium beatitudinis concedat, nisi prius delictum peccatorum perfecte solvat. Probatur primo, quia hoc exigit perfectio vindicativæ justitiæ, quam non minus ostendit Dens, servatque in sue providentia ratione, quam cuiuscunque alterius, ut vulgaribus testimoniorum Scripturarum constat. Deinde est necessarium ad convenientem gubernationem, quia alias homines contemnerent in hac vita satisfactionem condignam pro peccatis mortalibus, et pro nihilo ducerent peccata venialia, si pro eis nulla timeretur vindicta, dummodo in gratia morerentur; pertinet autem ad Dei providentiam, eas penas pro singulis peccatis destinare, quæ ad malitias eorum accommodatae sint, et ad homines in officio continendos aptissimæ.

37. *Hæretorum error.*—*Mors non tollit reatum pœnæ.*—*Homini morienti non datur semper auxilium efficax ad satisfaciendum.*—Unde vehementer errant hæretici dicentes, Deum tantum punire peccata in hac vita propter emendationem, non vero in futura propter vindictam; est enim hoc contra divinam providentiam, ejusque justissimas leges et comminationes, alioqui nec damnatos in æternum puniret, quia illa jam non est emendantrix poena, sed vindicativa. Poena ergo vindicativa etiam per se est consentanea providentiae, et ex se est præservativa pro hac vita; ideo enim comminatur Deus vindictam futuram, ut ejus timor nos cohibeat a peccando; ut autem ad hoc sit efficax, oportet ut vera et absoluta sit comminatio in eo, qui in hac vita vel peccata non cavet, vel pro eis non plene satisfacit. Atque hæc ratio convincit etiam solam mortem non tollere reatum, quia mors per se non est poena actualium peccatorum, sed secundum se est quedam conditio naturæ; secundum autem præsentem providentiam est penalitas originalis peccati. Item nulla ratio patitur, ut secundum ordinariam et communem legem eadem poena purgantur qui parum et qui multum

debent, præsertim cum acerbiores mortes sæpe sustineant qui justiores sunt. Deinde ubi est privilegium martyrii, si hoc omni morti commune est? ad quid etiam sunt necessaria suffragia pro defunctis, si mors omnia purgat? Denique eadem ratio persuadet, non omni homini morienti dari in ipsa morte auxilium efficax, ut possit per suum actum plene satisfacere pro omni præterita negligentia; cur enim Deus hac universali lege faveret hominem negligentem satisfaciendi dum viverent, securi de plena remissione in morte, si saltem absque culpa mortali invenirentur?

Eademque ratio probat non esse admittendam talem satisfactionem post mortem, alioqui timor future vindictæ non cohibet homines in hac vita, sed in futuram satisfactionem reservaret.

Solvitur hæretorum fundamentum.

38. *Explicantur loca Scripturæ.*—Atque ex his principiis satisfaciendum est fundamento contrarii erroris negantis purgatorium; nam ex contrariis principiis sumebatur. Loca autem Scripturæ quæ indicant post hanc vitam non superesse nisi præmium vel poenam, duo continent. Unum est, post hanc vitam non esse merendi locum, vel satisfaciendi per propria opera, sed sustinendi justam judicis sententiam, ut referat unusquisque prout gessit in corpore, sive bonum, sive malum, 2 Cor. 5: *Nam quæ seminaverit homo, hæc et metet,* ut dicitur ad Galat. 6. Et eodem sensu dicitur Ecclesiast. 9: *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos quo tu properas.* Possunt enim hæc verba aut de solo damnatorum loco intelligi, et sensus erit, nihil horum esse ordinatum et rectum in eo loco; vel possunt intelligi de omnibus locis inferis, et sic erit sensus, nihil horum esse utile ibi ad meritum vel satisfactionem ex parte operantis; et hic sensus optime quadrat priori consilio Sapientis, eumque indicavit Gregor., lib. 4 Dialog., c. 39, ubi alia testimonia congerit. Aliud vero quod Scriptura continet, est, post hanc vitam duos esse terminos ultimos eorum qui actualiter peccaverunt, qui perpetuum habent statum et immutabilem. De his locutus est Christus in finali sententia, Matt. 25; agit enim de universalis judicio, quando jam purgatorium cessabit. Sic etiam potest intelligi locus ille, quem hæretici maxime urgent, Ecclesiast. 41: *Si cœdi-*

derit lignum, vel ad austrum, vel ad aquilonem, in quoconque loco ceciderit, ibi erit. Intelligi enim recte potest de locis illis in quibus ultimo terminatur via. Alioqui constat Patres veteris Testamenti non semper in eodem loco mansisse, in quo aliquando post mortem fuere. Vel generaliter intelligi potest de loco consolationis aut tristitia, ut exposuit Greg., lib. 12 Moral., c. 3, alias 4. Nam sicut sinus Abrahæ dicitur in Evangelio locus consolationis, ita locus purgatorii sub eo membro comprehendi potest. Vel certe sensus, et, ut mihi quidem videtur, maxime proprius est, post hanc vitam non esse locum amittendi vel recuperandi divinam amicitiam, sed ubi ceciderit lignum, seu in quo statu homo defecerit, sive ad austrum, id est, in divina amicitia, sive ad aquilonem, id est, Dei odio, ibi perpetuo mansurum esse, ut Hieronymus exposuit. Denique in predicto sensu D. Augustinus variis in locis contra Pelagianos contendit¹, duo tantum loca esse hominibus parata, scilicet, regnum æternum, aut ignem æternum, scilicet loca ultima, in quibus via omnino terminata est. Unde eleganter Sixtus Pontifex, in epist. ad Malos doctores, aliquantulum ab initio, cum dixisset: *Ego in Scriptura duo tantum loca invenio, regni et gehennæ, hoc est, vitæ et mortis,* declarat statim: *Purgatorium semper excipio, in quo ad tempus piorum animæ corporibus solute extingantur.* Et adhuc est quæstio de parvulis in solo originali decedentibus, de quibus alias; nunc satis est illos etiam ad aliquam æternam penam extra regnum destinari, ubicunque tandem futuri sint.

39. *Objectiones hæretorum.*—*Dissolvuntur.*—*Exponitur Psal. 126.*—Sed objiciunt quædam Scripturæ loca, in quibus significatur, justos in morte sua statim sine ulla mora recipi in beatitudinem æternam, juxta id Psal. 126: *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini, etc.* Et 2 Corint. 5: *Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, habitacionem ex Deo habemus domum non manufactam, eternam in celis.* Et Apocal. 14: *Beati mortui qui in Domino moriuntur, eo modo am dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis; opera enim illorum sequuntur illos.* Respondetur Scripturam nunquam dicere, statim finita hac vita, recipi hominem in glo-

¹ Aug., serm. 14 de Verb. apost., l. 1 de Pecc. mer., c. 18 et sequ., et l. 1 Hypog.

Nec aliud dixit Paulus in citatis verbis, nisi quod justi post hanc vitam habent domum æternam; an vero statim illam ingrediantur, et quomodo prius purgari seu parari debeant, ibi non declarat, alii vero locis explicuit. Atque eodem modo possent facile exponi verba Joannis, quia solum dicit justos requiescere a laboribus hujus vitæ, et habere certum præmium suorum operum; hoc est enim opera illorum sequi illos. Præsertim quia sicut illos sequuntur opera bona, ita et mala, si quæ habuerunt, quorum aliquem reatum adhuc retinent; et quamvis ex prioribus beati sint et in Domino moriantur, tamen quatenus haben-

posteriora, non omnino perfecte moriuntur in Domino, et in tantum retardantur a beatitudine in re possessa, quamvis jam sint beati certa inamissibili spe. Sic enim Augustinus, lib. 2 contra Epistol. Pelag., c. 3, dixit, iustum habentem venialia peccata vivere simpliciter Deo, secundum autem quid mundo; sic ergo nos dicimus in praesenti tertium illud testimonium intelligendum esse de justo quantum in Domino moritur. Alii putant haec verba dicta esse propter tempus legis gratiae, in quo justi statim post mortem recipiunt mercedem laborum, quam ante Christi adventum non recipiebant statim. Sed utrumque referendum est ad homines perfecte justos, nullumque habentes debitum personale. Quomodo loquitur etiam Gregor., lib. 3 Moral., c. 45, alias 20, et de hac expositione legi potest Turrian., lib. 4 contra Magdeburg., c. 42. Alii denique intelligunt, mori in Domino, idem esse quod mori pro Domino, ut Ribera late, sicut locus intelligitur de solis martyribus, de quibus facile admittemus statim et sine ulla prorsus mora recipi in beatitudinem, quia si quas habeant maculas, ipso martyrio perfecte purgantur; sed hoc est martyri privilegium.

SECTIO II.

Ubi sit purgatorii locus, et an unus tantum sit.

1. Purgatorium est aliquis corporalis locus. — De hoc loco nihil in Scriptura sacra, vel definitione Ecclesiae habetur, ideoque res haec in disputatione Theologorum versatur. Omnes vero supponunt hunc esse aliquem corporalem locum, in quo animae detinentur donec poenae debitas perfecte luant. Nam licet per se non requirant corporalem locum, cum spiritus sint, nihilominus cum intra hunc mundum contineantur, necessario sunt in aliquo loco corporeo, saltem secundum presentiam substantialem, ut aliis locis ex professo disserui. Et ita videmus omnes spiritus angelicos, pro suorum statuum diversitate, habere loca divina providentia destinata, ut gehennam quae parata est diabolo et angelis ejus, et coelum empyreum pro Angelis sanctis. Sic ergo est certum, purgandas animas in aliquo loco corporeo detineri, qui nec est coelum, quia nihil conquinatum illic ingreditur, nec est ibi aliqua poena, nec est infernus, quia inde nulla est redemptio, neque egressus. Quis ergo ille locus sit, et an sit certus et unus, et ubi sit, investigandum est.

Purgatorium esse unum ac certum locum versus terrae centrum, vera conclusio.

3. Ratione ostenditur. — Animae non purgantur ubi peccaverunt. — Nihilominus dicendum est primo, unum aliquem locum certum ac definitum, sub terra versus ejus centrum constitutum esse a Deo ad animarum purgationem. Hæc est communis sententia Theologorum, D. Thom., in 4, dist. 21, q. 1, art. 1, q. 2; Richard., art. 1, q. 3, et dist. 45, art. 1, q. 2; et ibi Bonav., art. 2, q. 2, et dist. 20, 1 p. illius, q. ult.; Palud., q. 3, et dist. 21, q. 1, art. 1; Durand., in 3, dist.

Sitne purgatorium certus ac determinatus locus.

2. Prima opinio. — Secunda opinio. — Quidam dixerunt non esse certum locum purgandis animis destinatum, sed variis locis deputari ex divina voluntate juxta occurrentes circumstantias. Ita Hugo de S. Victore, libr. 2 de Sacram., p. 46, cap. 4, ubi ait locum purgatorii determinatum non esse, præterquam quod multis revelationibus et exemplis constat, poenam illam in hoc mundo exerceri. Unde colligit probabilius esse *unumquemque purgari ubi potissima peccata commisit, sicut multis documentis sepe probatum est.* Et hanc sententiam non reputat improbabilem Bonav., in 4, d. 49, art. 2, q. 2. Favet modus loquendi Gregor., 4 Dialog., c. 25, ubi animas purgandas, *quibusdam mansionibus detineri* dixit, indefinite loquens tanquam de indeterminato loco. Et c. 40 dicit Paschasi, virum sanctum, in Thermis Augulanis apparuisse Germano, Episcopo Capuano, eique revelasse in eum penalem locum fuisse deputatum, quia contra Symmachum euidam Laurentio faverat, similemque revelationem habet cap. 55; et Petrus Damian. in epist. 13 ad Desiderium, c. 7; Arnoldus etiam Bonavallis, tractat. De Verb. Domin. in cruce, c. 2: *Non ad loca purgatoria (inquit), non ad flamas peccatorum ultrices confitens destinatur;* significans illa loca esse varia et incerta. Aliorum opinio fuit locum quidem purgatorii unum esse, illum vero supra terram et infra coelum in media quadam regione esse collocatum. Ita referunt D. Thom. et alii Scholastici, dist. 21. Quorum fundamentum esse potuit, quia status illarum animarum medius est inter statum beatorum et damnatorum; ergo etiam locus debet esse medius, ut locus sit locato proportionatus.

22, q. 4; Gabrielis ibi, art. 3, dub. 3, et aliorum eisdem locis. Probaturque primo ratione, quia spectat ad convenientem Dei providentiam quod hic locus determinatus sit; sicut enim omnibus peccatis certas poenæ certa lege definivit, ita etiam certa loca destinavit ac præparavit, in quibus illæ poenæ luendæ sunt, quia locus ipse est pars quedam poenæ, quatenus in eo spiritus, vel contra dignitatem suam, vel etiam contra desiderium detinentur; tum etiam quia non est verisimile Deum pro solo arbitrio unam animam in hunc locum, aliam in alium mittere ad purgationem, quia licet pro sua voluntate et potestate possit id facere, non tamen est juxta ordinariam providentiam, quod sine aliqua certa lege aut ratione id fiat; nulla autem assignari potest. Nam quod dicebatur, singulas animas purgari ubi peccarunt, verisimile non est; nam peccata committuntur in variis ac distinctissimis locis; quis ergo credit animas singulas per omnia illa loca deferri ubi peccaverunt, ut ibi poenas luant? Præsertim quia simul potest anima varias poenæ pati propter peccata in diversis locis commissa, vel certe pro omnibus simul patitur donec ab omnibus purgetur. Deinde quia ratio justitiae non postulat ut quis puniatur ubi deliquit, sed in loco malefactoribus destinato, nisi quando ob exemplum aliorum id fieri expediat, quod hic locum non habet. Rursus quia pro aliis statibus animarum, ut ad punendum perpetuo damnatos, etc., certa loca destinata sunt; cur ergo hic providentiae modus circa animas purgandas mutari debuissest? Tandem quia ex ipsis revelationibus, quæ in contrarium afferuntur, potest oppositum constare. Nam Petrus Damian., in dict. epist., refert sanctum illum Episcopum in flumine apparuisse, suamque purgatoriam poenam ostendisse quam patiebatur, eo quod in recitandis horis debitis temporibus negligens fuissest, ubi manifestum est culpam illam non fuisse in loco fluminis commissam. Denique argumentum sumi potest ex Gregorii historia; nam ille qui in balneo apparebat, non ibi sua peccata commiserat, idemque est de similibus.

4. Locum purgatorii esse unum ostenditur. — Ex his vero ulterius concludi potest, hunc locum esse unum tantum, vel sumpto a simili arguento de aliis locis; nam pro singulis animarum statibus singula tantum loca deputata sunt; vel quia unus sufficit et superflue plura multiplicarentur, nec esset aliqua

ratio sistendi in aliquo certo numero; vel deinde quia modus ipsius poenæ et instrumentorum ejus unum tantum locum postulat, de qua re occurret occasio dicendi plura in disp. seq., ubi specialis difficultas circa hoc occurret; et ideo haec nunc sufficient.

5. Locum purgatorii esse subterraneum probatur ex Scriptura. — Denique locum hunc subterraneum esse et in concavo terræ juxta locum gehennæ constitutum, videtur sentire Ecclesia in illis verbis: *Libera, Domine, animas fidelium defunctorum de pénis inferni et de profundo lacu.* Petit enim liberationem e purgatorio, et non ab inferno. Verum est haec verba aliis etiam modis posse exponi, ut infra dicam disputando de suffragiis. Sumi præterea potest ex illis novi Testamenti testimoniosis, in quibus dicitur esse sub terra et in inferno animas alias justas, quæ Deum laudant ac confitentur. Ubi est illud ad Philip. 2: *In nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium et infernorum.* Sed haec verba referri etiam possunt ad infernum damnatorum; nam dæmones credunt et contremiscunt; unde sicut coacti credunt, ita coacti genua flectunt et adorant, ut Chrysostomus ibi, et Anselmus et alii exponunt. Et favet generalis illa locutio, *omne genu*, qua videtur voluisse Paulus omnem intellectualem creaturam comprehendere, in quoque statu et termino existentem. Probatur ergo idem ex illo Apoc. 5: *Nemo inventus est dignus aprire librum, neque in cœlo, neque in terra, neque subtus terram.* Non enim videtur verisimile Joannem enumerare nisi justos; illi enim tantum digni poterant videri aperire librum; ergo supponit etiam subtus terram esse animas justas. De quibus inferius subdit, cum aliis justis dixisse: *Sedenti in throno et agno benedictio, et honor, et gloria, et potestas in secula seculorum.* Quæ verba sine dubio non sunt damnatorum, sed justorum. Sed hic etiam locus exponi potest de animabus justis quæ erant in sinu Abrahæ; supposita enim dicta expositione, eadem ratione dicetur, animas purgatorii non numerari inter eos qui videri poterant digni aperire librum, sed animas SS Patriarcharum et Prophetarum. Nec refert quod haec animæ jam erant in cœlo, quando Joannes illam revelationem scripsit, quia fortasse in ea ostendebatur status et conditio humanæ naturæ prout erat ante Christi adventum, quem omnes expectabant, quia solus ille inveniri poterat dignus aperire librum. Postquam autem ille venit, et victo-